

JÁN LETZ
FILOZOFICKÉ
ŠTÚDIE I
MYSLENIE
A POZNÁVANIE
V ICH EVOLUČNEJ
DYNAMIKE

Výber štúdií

z filozofie filozofie, gnozeológie a metafyziky

z rokov 1982 až 2012

fftu

OBSAH

Predhovor	7
Predslov	11
Metafilozofické štúdie	13
Úvod	15
Experienciálno-evolučný koncept filozofie (1982)	18
Za autentickosť kresťanskej filozofie (1992)	24
Filozofia v postkomunistickom období a Slovensko (1993)	35
Problém sebaidentity filozofie v súčasnosti (1993)	42
Inšpirácie filozofie (1993)	60
Syntéza na úrovni chápania filozofie (1996)	69
O potrebe filozofie pre dnešného človeka (1998)	80
Encyklika <i>Fides et ratio</i> – nová výzva pre filozofiu (1998)	85
Filozofia v duchovnej a intelektuálnej formácii kresťanskej inteligencie pre tretie tisícročie na teologických a filozofických fakultách (1999)	95
Filozofia na prahu tretieho tisícročia (2001)	106
Kresťanská filozofia v dejinách, prítomnosti a v budúcnosti (2002) ...	115
Perspektívnosť kresťanskej filozofie a teológie v možnostiach trinitárnej ontológie a metafyziky (2003)	129
Účinnosť filozofie na univerzite (2007)	144
Filozofia v jej celostnom porozumení. Filozofia v jej pluralite, jednote a identite (2012)	151
Životná, náboženská a kresťanská filozofia (2012)	155
Gnozeologické štúdie	171
Úvod	173
Nielen tolerancia, ale aj dialóg (1991)	177

Syntéza na úrovni teórie poznania (1996)	179
Druhý kopernikovský obrat v chápaní poznávania a skúsenosti I (1997)	196
Druhý kopernikovský obrat v chápaní poznávania a skúsenosti II (1997)	205
Tolerancia a pravda I (1999)	213
Tolerancia a pravda II (1999)	218
Napredujeme v hľadani, nachádzani a v uplatňovaní pravdy naprv jej hlbšou filozofickou reflexiou	221
Dramatická cesta k pravde (1999)	224
Vysoká aktuálnosť pravdy (1999)	226
Cesta k pravde – cesta k Bohu (2001)	228
Pravda v jednote a pravda v rozmanitosti (2003)	231
Keď polemizujeme o mojej a tvojej pravde (2011)	238
Možnosti pozitívnych riešení vzťahu medzi vierou a vedou (2011) . . .	242
Metafyzické štúdie	253
Úvod	255
Pojem „metafyzika“ (1993)	259
Minulé podoby a súčasné perspektívy personalistickej filozofie (2003)	264
Na ceste k novému konceptu personalistickej metafyziky (2005)	270
Záver z vedeckej konferencie <i>Za pesonalistickú kultúru</i>	290
Princípy jednoty a viacosti pri konštituovaní metafyzických teórií (2006)	293
Prolegomena k personalistickým metafyzikám (2006)	312
Prolegomena k novotmistickým metafyzikám (2008)	319
Prolegomena k netomistickým metafyzikám (2009)	325
Dejinný vývin metafyziky (2009)	331
Metafyzika v jej celostnom, experienciálno-evolučnom porozumení (2010)	349
Miesto metafyziky vo filozofii (2012)	362
Prílohy	369
Publikované práce z oblasti filozofie	371
Chronológia života a diela	390
Summary	403

PREDHOVOR

Pre život jednotlivca i inštitúcie je vždy osožné, keď dokáže reflektovať a zhodnotiť významné udalosti, diela či osobnosti, ktoré formovali alebo formujú jeho/jej vlastné postoje a videnie sveta. V živote jednotlivca je to dôležité pre rekapituláciu a získanie pocitu zmysluplnosti, ale aj pre hlbšie porozumenie sebe samému a orientáciu pre prípadné budúce rozhodnutia. V živote inštitúcie je to možno ešte dôležitejšie, pretože žiadna inštitúcia, či chce, alebo nie, nie je len sústavou hnutelných a nehnuteľných vecí, ale najmä komunitou ľudí, ktorí ju tvoria a utvárali, ktorí jej dávali vzniknúť, formovali jej tvár a habitus, ale aj ponúkali víze, či svojím konaním (ale i nekonaním) vytvárali prostredie pre pôsobenie všetkých, ktorí sa s ňou stretávali. Je preto len oceneniahodné, že Filozofická fakulta Trnavskej univerzity prichádza s projektom takejto reflexie v podobe vydávania súborného diela svojich významných profesorov a pedagógov, ktorí ju svojim pôsobením utvárali a vtlačali jej istú tvár. Profesor Ján Letz právom patrí medzi prvých z nich.

Profesor Letz predstavuje osobitého a veľmi plodného filozofa. Jeho filozofické pôsobenie začalo na rozhraní vedy a metavedy ešte v období predchádzajúceho režimu, keď sa venoval najmä vedeckému výskumu a úvahám o povahe vedeckého skúmania. Vo svojej tvorbe sa popri svojom oficiálnom pôsobení intenzívne, avšak disidentsky, venoval aj vzťahu vedy a teológie, viery a poznania. Táto dvojcestnosť charakterizovala jeho tvorbu aj v porevolučnom období, tentokrát však už v podobe, kedy sa intenzívne usiluje o celostné chápanie reality prepájajúc vedecké, filozofické a náboženské vnímanie skutočnosti. A práve snaha o celostné a pritom vedecky systematické vnímanie a vysvetľovanie sveta, spolu s jeho filozofickým samovývojom a filozoficky osobitým jazykom, najväčšmi charakterizuje jeho filozofickú tvorbu.

Od dôb Hegla pravdepodobne neexistoval filozof, ktorý by sa pokúsil podať ucelený a systematický výklad sveta v jeho najrozmanitejších aspektoch a štruktúrach. Profesor Letz sa o takýto filozofický systém pokúša. V jeho tvorbe možno nájsť metafyzické a propedeutické práce a štúdie,

charakterizujúce postavenie filozofie vo vzťahu k ostatným vedám a disciplínam, či celkovo v rámci vzdelanosti a kultúry. Venuje sa gnozeológii (v jeho ponímaní experienciálno-evolučnej teórii poznania), metafyzike (najmä ontológii), antropológii (s osobitým dôrazom na personalistické chápanie človeka), ale aj problémom slobody, kultúry a eschatológie. Špecifické miesto v jeho myslení zohrávala otázka evolúcie a stvorenia a snaha o ich celostné porozumenie doviedla profesora Letza k jeho kreačno-evolučnému chápaniu sveta a prírody, človeka a jeho miesta vo svete. Niet divu, že akýmsi závršením systému, ktorý vypracovával, bolo práve sklbenie oboch prístupov a jeho filozoficko-teologické uvažovanie, ktoré symbolicky završuje aj jeho súborné trojzväzkové dielo vydávané Filozofickou fakultou Trnavskej univerzity.

Druhou významnou charakteristikou Letzovho myslenia je istá formálna ambivalentnosť. Väčšinu svojich filozofických diel vytvoril až v relatívne neskoršom období, nakoľko jeho predchádzajúce vzdelanie a zameranie bolo späté s chémiou a vedou. Táto skutočnosť sa prejavila v náročnosti jeho myslenia – najmä v dôslednom úsilí o systematické a precízne vyjadrovanie sa, terminologickú presnosť a neustále systematizovanie, kategorizovanie a vymedzovanie. V jeho filozofii možno nachádzať väzby, polia a koróny, avšak aj snahu o spoznanie základných elementov a vrstiev poznania či bytia. Na druhej strane, skutočnosť, že Letz nebol primárne vzdelávaný vo filozofii, mu umožnila predostrieť relatívne originálny koncept spájajúci na prvý pohľad i nesúrodé prvky do väčších a systematicky ťažko opísateľných systémov, čo sa (spolu s jeho rodinne filologickým zázemím) prejavilo aj v jeho neskrývanej záľube hrať sa s pojmami a vytvárať aj slovenské filozofické novotvary všade tam, kde to pociťoval za potrebné. Ideová a lexikálna hravosť a metodologická systematickosť tak vytvára z Letzovho myslenia naozaj svojrázny a osobitý filozofický koncept.

Význam pôsobenia Jána Letza na našej Filozofickej fakulte však nespočíva len v jeho filozofickom odkaze. Profesor Letz patril k zakladateľom Trnavskej univerzity, od počiatkov jej existencie spoluvytváral a formoval jej Filozofickú fakultu (spočiatku Fakultu humanistiky), jej Katedru filozofických a historických vied, od roku 1994 Katedru filozofie, ktorú od roku 1996 do roku 2006 aj viedol. Bol členom Akademického senátu Trnavskej univerzity (1992 – 1993), prodekanom pre vedu a výskum (1994 – 2000), prorektorom pre vedu a výskum (2001 – 2004) a opäť prodekanom pre vedu, výskum a doktorandské štúdium (2005 – 2006). V roku 2013 mu bola Trnavskou univerzitou udelená hodnosť profesor emeritus.

Počas jeho pôsobenia spolu so svojimi kolegami vytvoril a zabezpečoval osobitý študijný program v odbore Filozofia a Systematická filozofia a vychoval alebo svojimi myšlienkami formoval celú generáciu mladých

filozofov vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania. Jeho filozofickú školu charakterizuje viac ako desiatka doktorandov a niekoľko docentov a profesorov. Osobitý filozofický koncept, vyznačujúci sa metodologickou i tematickou snahou o celistvosť a nereduktívnosť chápania človeka, špecifický filozofický jazyk, ktorý od čitateľa vyžaduje istú trpezlivosť a otvorenosť k jeho osvojeniu, ale aj otvorene eschatologické chápanie reality, vytvorili z jeho odkazu neopakovateľný myšlienkový postoj, ktorý či chceme, alebo nie, poznačil viacero filozofov, ktorí sa s ním oboznámili počas ich štúdiá, alebo vo filozofickej polemike (na jeho dielo obsahujúce viac než 250 statí a prác možno evidovať viac ako 300 publikovaných ohlasov).

V neposlednom rade profesor Letz ovplyvnil formovanie fakulty ako osobnosť – svojimi postojmi a hodnotami, ktoré vyznáva. To, v čo veril, sa snažil pretaviť do svojho konania, ktoré sa vyznačovalo relatívne konzervatívnym novotomistickým backgroundom, ale občas – niekedy až prekvapivo – aj značnou myšlienkovou otvorenosťou k odlišným formám usudzovania. Preto asi neprekvapí, že (podobne ako v prípade iných filozofov) v osobnom živote i v predkladaných textoch možno aj v prípade Jána Letza pod škrupinkou akademického formalizmu, abstrakcie a systematickosti objaviť odvážne a inovátno myslenie prekračujúce zaužívané vzorce myslenia, istú tomistickú tradičnosť ale i nebojácnosť myšlienok a neraz až hravosť fantázie a originalitu vyjadrovania a usudzovania. Práve preto aj z úcty k rozsiahlemu a systematicky členenému dielu je mi ctou pozvať čitateľa k čítaniu jeho prác.

Andrej Démuth,
vedúci Katedry filozofie
FF TU v Trnave